

Формування потенційного словника учнів основної і старшої загальноосвітньої школи під час читання

У статті описується номенклатура прийомів мовної і мовленнєвої здогадки про значення незнайомих лексичних одиниць. Надаються деякі рекомендації вчителю щодо цілеспрямованої роботи з навчання учнів самостійного розуміння незнайомої лексики при читанні.

Ключові слова: потенційний словник, незнайома лексична одиниця, мовна здогадка, мовленнєва здогадка, прийоми здогадки.

Богушевич Н. В., Сорока В. В. Формирование потенциального словаря учеников основной и старшей общеобразовательной школы в процессе чтения

В статье описывается номенклатура приемов языковой и речевой догадки о значении незнакомых лексических единиц. Даются некоторые рекомендации учителям относительно целенаправленной работы по обучению учеников самостоятельному пониманию незнакомой лексики во время чтения.

Ключевые слова: потенциальный словарь, незнакомая лексическая единица, языковая догадка, речевая догадка, приемы догадки.

Bogushevich N., Soroka V. Formation of Potential Vocabulary in Reading of Students of Lower and Upper Secondary School

The article deals with teaching word guessing techniques while reading. The techniques are classified and some recommendations as for teaching schoolchildren these techniques are given.

Key-words: potential vocabulary, unfamiliar word, word guessing techniques, means of word guessing techniques.

Зростаюча інформатизація усіх сфер життя сучасної людини – суспільної, професійної, побутової – спричиняє стрімкі зміни й у методиці навчання іноземних мов (ІМ). Зокрема, зростає різноманітність тем і ситуацій спілкування, збільшується насиченість шкільних підручників інформаційними текстами, що вимагає від учнів високого рівня володіння вміннями сприймати й переробляти інформацію під час читання та аудіювання ІМ. Репрезентантами нових явищ з притаманними їм якостями, нових видів дій та діяльності, яку виконують люди, є лексичні одиниці (ЛО), тож, очевидно, правильним буде висновок про зростання ролі іншомовних рецептивних лексичних навичок.

Лексичний матеріал у школі обмежується певним мінімумом, який включає реальний і потенційний словники [7]. До реального словника належать ЛО активного лексичного мінімуму, що засвоюються учнем для використання в говорінні та письмі, а також пасивний

лексичний мінімум – ЛО, що засвоюються рецептивно: вони лише упізнаються й розуміються під час читання та аудіювання. Потенційний словник складають ЛО, про значення яких учень може здогадатись, хоча до цього їх не було в його мовленнєвому досвіді [1].

Через певні умови навчання у загальноосвітній школі, насамперед, через практичну спрямованість предмета та обмежену кількість годин, обсяг реального словника не може кардинально збільшитися шляхом деталізованої роботи від ізольованої ЛО до текстового рівня у мовленнєвій діяльності, тому об'єктивно виникає потреба збільшувати обсяг потенційного словника. До того ж, за даними досліджень, обсяг активного і пасивного словників може збільшитися у 5-6 разів за рахунок потенційного словника [6].

Необхідність формування потенційного словника учня усвідомлюється методичною спільнотою, про що свідчить, зокрема, той факт, що чинна Програма (2005) [8] висуває відповідні вимоги до рівня володіння мовленнєвою компетенцією в читанні та аудіюванні. Так, вже на кінець 3-го класу учні «читають і розуміють нескладні короткі тексти, де значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки». Така вимога зберігається для 4-го класу. Для 5-го та 6-го класів вимоги дещо конкретизуються: «значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки, малюнка, схожості з рідною мовою». У 7-12 класах здогадка може до того ж здійснюватись на основі «пояснень у коментарі». Вимоги щодо формування потенційного словника в аудіюванні з'являються лише у 8-му класі, в якому учні «використовують лінгвістичну, контекстуальну здогадку, спираючись на сюжетну лінію чи наочність». Такі вимоги зберігаються й для 9-12 класів.

Проте, Програма (2005) залишає більше питань, аніж дає відповідей: їй бракує чіткого та конкретизованого опису динаміки оволодіння учнями прийомами здогадки по класах, а також вона не вказує на інші актуальні прийоми здогадки, яких потрібно навчити учнів. Чинні підручники, розроблені для 2-9 класів за Програмою (2005), також, на жаль, не приділяють достатньої уваги навчання учнів прийомів здогадки про значення незнайомих ЛО, іншими словами, формуванню потенційного словника. Наприклад, підручник Л.В.Биркун для 6-го класу містить лише вісім вправ, які передбачають використання обмеженої номенклатури прийомів здогадки про значення незнайомих ЛО [2]. У підручнику О.Д.Карп'юк для 9-го класу надаються пам'ятки щодо здогадки

про значення інтернаціональних, похідних та конвертованих слів, тексти містять незнайомі ЛО, про значення яких учні мають здогадуватися за допомогою й інших прийомів, але загалом таких вправ налічується усього 5 [5].

Таким чином, зважаючи на необхідність формування потенційного словника учня загальноосвітньої школи та недостатню практичну вирішеність цієї проблеми, ми поставили за мету у цій статті визначити номенклатуру прийомів здогадки та визначити динаміку їх навчання по класах з урахуванням їх складності, а також надати вчителю деякі рекомендації щодо цілеспрямованої роботи з навчання учнів самостійного розуміння незнайомої лексики при читанні.

Сьогодні існує низка досліджень, які показали, що у самому тексті можуть міститися передумови для семантичної виводимості деяких ЛО, через що ці ЛО набувають «потенцію, тобто можливість самостійної семантизації» [9]. Отже, читач або слухач може здогадатись про значення такої лексики, використовуючи мовну чи/та мовленнєву здогадку. Узагальнюючи визначення цих термінів, наданих у роботах з цієї проблеми [1, 3, 9], ми можемо стверджувати, що **мовна здогадка** – це прийом, який ґрунтується на аналізі загальної структури та окремих компонентів ЛО, її графічної чи звукової форми (у випадках з інтернаціональними словами), а **мовленнєва здогадка** – на аналізі позиції ЛО в реченні, її семантико-сміслових зв'язків із іншими ЛО в контексті, а також логічної побудови тексту. Таким чином, здійснюючи мовну здогадку читач або слухач не потребує аналізу широкого мовленнєвого середовища навколо незнайомої ЛО – буває достатньо проаналізувати саму ЛО та інколи звернути увагу на її зв'язки із безпосередніми «сусідніми» ЛО в межах речення. Мовленнєва здогадка базується на аналізі контекстуальних умов незнайомої ЛО в більш широкому контексті на рівні групи речень чи цілого абзацу.

Спираючись на таке розуміння здогадки та проаналізувавши дослідження з проблеми, ми пропонуємо розподілити прийоми здогадки на такі групи та підгрупи:

I. Прийоми мовної здогадки на основі:

- 1) подібності звучання та написання ЛО в англійській та рідній мовах (інтернаціональні слова);
- 2) знання значення основ слів, з яких складається невідома ЛО (складені слова);
- 3) знання словотворчих елементів (афіксів та словооснови), з яких складається невідома ЛО (похідні слова);
- 4) знання значення ЛО, яка в тексті використовується без змін в іншій частині мови (конвертовані слова).

II. Прийоми мовленнєвої здогадки на основі:

- 1) знання базового значення багатозначної ЛО, яка в тексті використовується в іншому, ще невідомому учневі значенні;
- 2) знання базових значень ЛО, які входять до складу фразеологізмів;

3) розуміння контексту незнайомого слова – його мовного середовища на рівні речення;

4) умовиводу [10] на рівні групи речень чи цілого абзацу.

Проаналізуємо визначені прийоми здогадки стосовно різновидів ЛО та проілюструємо їх прикладами.

Інтернаціональні слова мають структурну та семантичну подібність до слів рідної мови, тому семантизація незнайомого інтернаціонального слова відбувається шляхом його співставлення з українським еквівалентом. Проте, аналіз інтернаціональних слів, проведений нами на основі текстів, запропонованих для підсумкової атестації з англійської мови в 9-му класі [4], показує, що інтернаціональні слова різняться ступенем схожості з ЛО рідної мови, і цей факт має бути врахований у процесі навчання учнів цього виду здогадки.

Слідом за А.М.Шапкіною та Н.Г.Мокреєвою, які розробили класифікацію інтернаціональних слів французької мови за подібністю до еквівалентів рідної мови [9], вважаємо за можливе розподілити інтернаціональні слова англійської мови також на три групи виводимості. Водночас ми конкретизували наповнення кожної з груп, враховуючи специфіку англійської мови. Отже, виділяємо такі групи:

1. ЛО з простою виводимістю значення: вони мають повну семантичну тотожність та схожість графічної та фонетичної форм з ЛО рідної мови, наприклад: *computer, helicopter, status, doctor, pilot, client, legend, dragon, material, drama* тощо. Здогадка про значення таких лексичних одиниць відбувається на основі простої транслітерації, тобто через заміну букв іноземної мови буквами рідної мови. Тому необхідно навчити учнів бачити такі ЛО й вчити використовувати транслітерацію.

2. ЛО з ускладненою виводимістю значення, коли для розуміння незнайомих інтернаціональних ЛО недостатньо простої транслітерації. Труднощі виникають, якщо:

- еквіваленти відрізняються за кількістю літер, наприклад: *granite, tourist, design, method* тощо. В цих словах при здійсненні транслітерації одну літеру необхідно ігнорувати, чого й слід навчити учнів. В українських еквівалентах слів *original, specific, popular* букв, навпаки, більше. До того ж розуміння таких слів ґрунтується на знанні словотворчих елементів (в наведених прикладах – суфіксів *-al, -ic, -ar*), які відносять ЛО до тієї чи іншої частини мови.
- еквіваленти мають однакову кількість літер, але відрізняються однією літерою, наприклад: *symbol, practice, army* тощо;
- інтернаціональні ЛО містять буквосполучення, звукову відповідність яких необхідно знати, щоб правильно виконати транслітерацію та вивести значення, наприклад: *container, physical* тощо;
- незнайома ЛО інтернаціонального характеру належить до конвертованих слів, а відтак, учень, перш за все, має зрозуміти, до якої частини мови належить така ЛО, що передбачає, в свою чергу, розуміння її

безпосереднього мовленнєвого середовища, наприклад: *plan, visit, import, export, contrast, attack* тощо.

3. ЛО із складною виводимістю значення, коли тільки одна частина слова має відповідність за графічною формою еквіваленту в рідній мові, в той час як інша – афіксальна – не співпадає, наприклад: *constitution, traditionally, abnormal, illogical, irregular* тощо. Для розуміння таких ЛО учні мають засвоїти певну номенклатуру словотворчих елементів.

В англійській мові є група інтернаціональних слів, які мають повну чи майже повну графічну тотожність, проте мають інше значення. До так званих «хибних друзів перекладача» належать, наприклад: *artist, intelligent, magazine* тощо. Учні мають знати, що необхідно скористатися словником, якщо виведене ними значення за допомогою транслітерації вступає у протиріччя зі смислом висловлювання.

Похідні слова складаються з декількох словотворчих частин, кожна з яких має власне конкретне значення. Якщо поєднати значення таких частин, до яких належать слово-основа та афікси (префікси та суфікси), то можна вивести й значення головного слова. Наприклад: *distrust, trustful, mistrust, distrustful*. В цих прикладах префікси *dis-* та *mis-* і суфікс *-ful* створюють нові похідні слова від слова *trust* з іншими значеннями або ж відтінками того ж значення. Аналіз афіксального словотворення дає відправну точку для розуміння нових слів, утворених за допомогою різних афіксів.

Існує багато досліджень, в яких докладно розглядаються закони словотворення за допомогою афіксів. Науковці виділяють декілька основних груп префіксів [10]:

1. Префікси, що змінюють значення на протилежне: *in-, ir-, im-, il-, dis-, un-, non-*.
2. Префікси, що позначають **відношення в часі та просторі**: *sub- (beneath, under, lower), pre- (before), post- (after), super- (over, above), extra- (outside, beyond)*.
3. Префікси, що вказують на **судження**: *pro- (in favor of), anti-, mis-* тощо.

Аналізуючи слово на наявність префіксів, учневі треба бути уважним, щоб не сплутати частину слова-основи з префіксом. Наприклад, у слові *“prepaid”* *pre-* – це префікс, що має значення *“before”*, а у слові *“pressure”* *pre-* – частина головного слова, склад.

Кожен суфікс, як і префікс, має своє значення. Важливим є те, що суфікс допомагає визначити, до якої частини мови буде відноситися те чи інше слово [10, с. 16-18]. Так, є іменникові суфікси, що вказують на діяча, назву професії, засіб праці, дію та результат дії, якість, а також позначають абстрактні поняття:

- eer* = puppeteer – one who operates puppets;
- ian* = electrician – one who works with electric devices;
- er, -or* = computer – that which computes, conductor – one who conducts;
- ance* = tolerance – willingness to allow people to do, say, or believe what they want without criticizing them;

-*dom* = freedom, *-hood* = childhood, *-ism* = patriotism, *-ment* = settlement, *-ness* = kindness, *-ship* = friendship тощо.

Прикметникові суфікси змінюють значення слова-основи на прикметникове, що описує якості об'єктів та явищ, позначені іншими словами, наприклад:

- прикметникові суфікси, що позначають «наповнення сутністю, на яку вказує слово-основа»: *-ous* = glorious; *-ful* = graceful тощо;
- прикметникові суфікси зі значенням «відношення до предмету/ об'єкту, подібність до предмету/ об'єкту»: *-al* = regional; *-ic* = angelic; *-ical* = historical; *-ish* = stylish тощо;
- прикметникові суфікси, які вказують на «виявлення/ не виявлення якості, що позначає слово-основа»: *-able, -ible* = imaginable (something that one is able to imagine); *-most* = foremost (being at the very front); *-less* = blameless (without blame); *-like* = catlike (like a cat) тощо.

Є також суфікси, що утворюють дієслова, прислівники, наприклад: *-en* = broaden; *-ise* = improvise; *-ly* = politely тощо.

Типологія французьких похідних слів [9], завдяки близькості мов, може бути застосована й для англійської мови. Отже, можна також виділити три групи ЛО за характером виводимості значення:

1. Похідні ЛО із простою виводимістю значення: вони мають прозору структурно-семантичну форму, утворені за регулярним правилом, наприклад: *homelessness, nervously, unexpected* тощо. Для розуміння таких слів учням достатньо знати значення слова-основи та афіксів.
2. Похідні ЛО із ускладненою виводимістю значення, до яких відносяться ті, що або не мають регулярних еквівалентів в рідній мові (*desperate, moody, activity, concerned* тощо), або мають дещо змінене слово-основу, що утруднює розуміння (*to eat – inedible, to deceive – deceptive, to receive – reception, despair – desperate* тощо). Учнів необхідно вчити знаходити схожість із відомим словом-оснотою, спираючись на контекст.
3. Похідні ЛО із складною виводимістю значення, в яких слово-основа або безпосередньо саме похідне слово використовується у непрямому значенні: *pack – пакет, купа, package – туристична пухівка; sure – упевнений, безпечний, insurance – страхування, страховий поліс, гарантія*. Розуміння таких слів досягається при опорі на контекст, наприклад:

Transylvania Tours have become the most popular way to see Dracula's country, as we offer an all-inclusive package, complete with a tour guide who can provide any information you may need [4].

Наступний прийом мовної здогадки ґрунтується на знанні слів, з яких утворене нове незнайоме слово (**складені слова**), наприклад: *a homepage – домашня сторінка (в Інтернеті); a bookshelf – книжкова полиця; man-made – створене людиною, штучне тощо*.

Складені слова англійської мови теж мають три ступені виводимості значення в залежності від того, як співвідносяться слова-основи [9, с. 85]:

1. Складене слово має просту виводимість, якщо складові частини мають повну структурно-семантичну відповідність базовим словам і словам рідної мови: *dish-washer, hard-working*, тощо. Семантизація відбувається на основі закономірностей виводимості значення таких ЛО завдяки розумінню значення їх складових.

2. Складене слово має ускладнену виводимість, коли його елементи співвідносяться з базовими словами, але не мають регулярних відповідностей у рідній мові. Тому вчитель має звертати увагу учнів на можливість виводимості значення таких ЛО на основі їх співставлення із відомими значеннями частин цього слова та опори на контекст: *back-breaking* – надзвичайно складний (про роботу, завдання).

3. Складене слово має складну виводимість, якщо його елементи не мають регулярних відповідностей в рідній мові, до того ж загальне значення слова переосмислене: *side-splitting* – дуже смішний. При навчанні здогадки про значення таких ЛО вчитель повинен вчити учнів співвідносити частини складеного слова із відомими їм, виводити загальне значення слова, співвідносити його з контекстом та переосмислювати значення в опорі на контекст, наприклад: *He told some side-splitting jokes*.

Для здогадки про значення незнайомої ЛО, що відноситься до **конвертованої лексики**, тобто ЛО, які перейшли з однієї частини мови в іншу, не змінюючи своєї форми, учню потрібно знати значення цього слова в іншій частині мови. Наприклад, пам'ятаючи значення слова *present* як іменника, учень із значною долею ймовірності семантизує цю ЛО, коли вона використовується як дієслово у реченні: *He presented her with a nice puppy*.

Проте, не завжди так легко вивести значення конвертованого слова. Складнощі виникають, коли слово, що перейшло в іншу частину мови, має декілька, зокрема непрямих значень. Наприклад, у реченні *Jack downed three beers with his steak and fries* слово *to down* має значення *проковтнути, швидко з'їсти чи випити*. Для здогадки про значення таких слів учні мають навчитися співвідносити базове значення вже відомого слова, що належить до іншої частини мови, із контекстом конвертованого.

Далі розглянемо другу групу прийомів здогадки, визначену нами як **прийоми мовленнєвої здогадки**. Для їх реалізації необхідно зрозуміти контекст незнайомого слова – це речення чи група речень, в яких з'являється незнайоме слово. І в таких випадках саме контекст є опорою, яка дозволяє висувати припущення щодо значення ЛО.

Прийоми мовленнєвої здогадки релевантні для тих ЛО, які вже відомі учням в одному значенні і з'являються в тексті в новому значенні, іншими словами, учні мають розпізнати **нове значення багатозначного слова**, наприклад: *The big drug companies make the drugs and tablets that we buy to fight our health problems* [4].

Іншим джерелом потенційного словника, що потребує використання прийомів мовленнєвої здогадки, є **фразеологізми**. В залежності від співвідношення загального значення фразеологічної одиниці із значеннями її компонентів, а також від смислової та образної відповідності фразеологізмів англійської мови їх еквівалентам в рідній мові, можна виділити декілька груп таких ЛО. Учні мають знати, що в англійській мові є фразеологізми, загальне значення яких виводиться на основі знання значень слів-компонентів, наприклад: *(as) busy as a bee, all's well that ends well, to paint smth. in black colours* тощо. Такі фразеологічні одиниці мають повну відповідність одиницям рідної мови, вони можуть бути семантизовані й поза контекстом, проте необхідно дати учням установку на їх цілісне сприйняття.

Труднощі викликають фразеологізми, значення яких не виводиться лінійно із значень їх компонентів, зокрема, через те, що один чи навіть декілька компонентів використовуються у переносному значенні. Причиною утруднення може бути часткова або повна образна невідповідність еквіваленту в рідній мові, наприклад: *It would be easy to stay at home and just watch TV, but when I come home late, after finishing my work for the day, I have the incredible feeling of knowing I've made a difference in the world* [4]. Здогадка про значення таких ЛО можлива лише шляхом образного переосмислення словникового значення їх компонентів при широкій опорі на контекст.

Для реалізації здогадки про значення інших видів незнайомих ЛО, для яких потрібний рівень речення, дослідники пропонують використовувати такі **контекстуальні підказки**, які ґрунтуються на дефініції та перефразуванні; прикладі; порівнянні; контрасті/ протиставленні [10].

Розглянемо їх детальніше.

1. Дефініція та перефразування. Розкриття значення нової ЛО стає можливим, оскільки в реченні надається визначення, або ж перефразування ідеї іншими словами відразу після незнайомого слова [10]. Наприклад:

Bodiam Castle was surrounded by a moat, a deep pool filled with water protecting the castle from attackers [4].

Згідно з англійським тлумачним словником [11], "a moat" означає "a deep wide hole, usually filled with water, dug around a castle as a defense". Отже, як очевидно, фраза після коми майже цитує словник.

Найбільш очевидна контекстна підказка – вставні конструкції, в яких одна ідея перефразована іншими словами. Здебільшого, такі конструкції виділяються комами, що полегшує їх визначення, як у наведеному вище прикладі. Сигналами того, що далі відбувається пояснення значення слова іншими словами, також є такі засоби: *in other words, that is, to put it another way, this means, which is to say, or*.

2. Приклад. Контекст може також допомогти розкодувати семантику слова, надаючи один чи два приклади. Коли пропонується декілька ілюстрацій, то

утворюється ефект «снігової кулі» – вони поєднуються таким чином, що можна з легкістю зрозуміти слово. Здійснюючи таку контекстну здогадку, читач має знайти ключові слова – ілюстративні приклади, які допоможуть розшифрувати незнайоме слово [10]. Допомагають зрозуміти семантику ЛО інші ключові слова: *like, for example, for instance, especially, other, this, these*, як у наведеному далі прикладі:

A small museum near Vicksburg, Mississippi, contains some excellent examples of Civil War memorabilia, such as flags, cannonballs, maps, guns, photographs and Union and Confederate uniforms [10].

Так, у цьому реченні можна легко зрозуміти значення ЛО “*memorabilia*”, оскільки ключові слова “*such as*” та ілюстративні приклади допомагають розкодувати одиницю, яка означає “*a collection of things worth remembering*”.

3. Порівняння – третій тип контекстної здогадки, яка здійснюється завдяки тому, що у реченні незнайоме слово порівнюється із знайомим, а відтак, зрозумілим. Тут підказкою можуть бути такі ключові слова: *like, as, in the same way, similar to*. Наприклад:

The dromedary, like all other desert animals, can go for long periods of time without drinking water [10].

Але, як бачимо, у даному реченні значення розкриті не повною мірою. Контекст не визначає, що “*dromedary*” – це не просто тип пустельної тварини, а тип верблюда. Хоча все ж таки отримуючи таке пояснення, читач може зрозуміти загальне значення ЛО.

4. Контраст – це протиставлення незнайомої ЛО знайомій для того, хто сприймає інформацію. Такі ключові ЛО вказують на те, що може бути застосований цей тип мовленнєвої контекстної здогадки: *but, although, on the contrary, on the other hand, as opposed to, unlike* [10]. Наприклад:

The dogs are rather domestic, unlike those animals, which live in the wood. They live with people, help them, and even can be good friends for their hosts.

У цьому реченні можна визначити семантику слова “*domestic*” не лише за контрастом: слово “*unlike*” вказує на протиставлення собаки іншим тваринам. А наступне речення надає певне визначення (дефініцію). Це все допомагає зрозуміти слово.

Але контекст в межах речення не завжди надає такі очевидні підказки щодо значення незнайомого слова та у такій мірі, як це було проілюстровано раніше. Замість того, щоб прямо констатувати семантику, автор може просто натякати на певні речі, а читач має “дивитися між рядками”, знаходити імпліцитну інформацію. Цей процес називається **умовивід** (inference) [10]. Як було зазначено раніше, контекстуальні підказки для розшифровки значення незнайомих ЛО можуть міститися в межах одного й того ж речення, тоді як для умовиводу часто доводиться сканувати весь абзац чи окремі його частини. Розглянемо 5 видів умовиводу, виділених дослідниками [10]. Вони базуються на головній ідеї, деталях, причинно-наслідкових зв'язках, імпліцитному

(внутрішньому) порівнянні, імпліцитному (внутрішньому) протиставленні.

Кожен з них потребує окремого вивчення, оскільки має свої характерні особливості.

1. Умовивід, який ґрунтується на головній ідеї.

Головна ідея поданого далі уривку допомагає зрозуміти значення слова “*to commute*”.

One of the greatest changes that we see happening today is related to where we do our work. The daily commute to and from the office will soon be a thing of the past for many of us. Technology allows us to work wherever we wish because of the increased ability to communicate via the Internet and send our work round the world in seconds. More and more people are taking advantages of this freedom and working from home [4].

2. Умовивід, який ґрунтується на деталях, що представлені в уривку та які підказують значення незнайомої ЛО, проілюстровано нижче:

It was an intensely hot summer Sunday. Most of the neighbors were indoors with air conditioners and color TVs going full blast. Suddenly, there was a power failure. After about a half hour, most of the houses had lost their pleasing coolness and people began to drift outdoors in search of a gentle breeze. Before long, everyone was sharing soda, lemonade, and iced tea. Food began to appear, someone fetched picnic tables, and an impromptu block party developed. All around me, people were getting acquainted, and no one seemed to care that the power was still off. Nor did the spirit of the party die with the end of the evening. We have since organized a block softball team and a number of charity projects. Ever since that power failure, our neighborhood has been a more pleasant place to live [10].

Через деталі контексту, які дають можливість прослідкувати значення, можна зробити висновок, що ЛО “*impromptu*” означає “*done without previous preparation*”.

3. Умовивід, що ґрунтується на причинно-наслідкових зв'язках. Наступний контекст ілюструє приховану підказку на значення ЛО “*to make fortune*”:

Looking for gold was hard work and many people were disappointed. Only the lucky ones found gold – sometimes up to \$2,000 in one day. It is not surprising that many small hotels, restaurants and bars opened in these new towns. Their owners made fortunes providing services to people who arrived in a town in search of gold [4].

Причина та наслідок описаних дій дає можливість семантизувати значення незнайомого слова як “*to make a lot of money in business*”.

4. Умовивід, що базується на імпліцитному (внутрішньому) порівнянні.

Проілюструємо застосування цього прийому на прикладі контексту, в якому зустрічається незнайома ЛО “*amalgam*”:

Sonia's pleasing personality is an amalgam of the most desirable traits of the other members of the family. She has her father's cheerfulness, her mother's sense of humour, and her grandfather's calmness [10].

Із порівнянь, поданих в прикладі, можна зробити висновок, що слово означає "combination".

5. Умовивід, що ґрунтується на імпліцитному (внутрішньому) протиставленні.

Визначимо семантику слова "*to obey*" в такому контексті:

However, the pirates were very disciplined. There was order and discipline on their ships because they wanted their actions to be successful. Some pirates did not obey the rules and they were punished in a cruel way [4].

Очевидно, що ЛО "*to obey*" означає "*to do what law or rule says you must do*".

Таким чином, як свідчить аналіз шляхів здогадки про значення незнайомого слова під час читання в англійській мові є низка прийомів, які можуть бути застосовані для семантизації без використання словника. Кожен з них ґрунтується на власних принципах та потребує певних умов, за яких його можна використати. При цьому слід спиратися на актуальний рівень іншомовного мовленнєвого розвитку учнів, ураховуючи поступове нарощування складності прийомів – від здогадки на основі інтернаціональних, похідних, складених, багатозначних слів та фразеологізмів до семантизації з використанням більш складних контекстуальних підказок на рівні речення та умовиводу на рівні групи речень. Очевидно також, що володіння учнями прийомами мовної та мовленнєвої здогадки потребує цілеспрямованої роботи з використанням відповідних вправ на основі спеціально відібраних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб: «Златоуст», 1999. – С. 230.
2. Биркун Л. В. Наша англійська: Підручник для 6-го кл. загальноосвіт. навч. закл. (5-й рік навч.) – К.: Освіта, 2006. – 208 с.: іл.
3. Волкова Г.К. Організація навчання учнів мовної здогадки про значення стійких словосполучень англійської мови // Методика викладання іноземних мов. – 1992. – Вип. 20. – С. 110.
4. Збірник завдань для державної атестації з англійської мови: 9 кл./уклад.: О.Я.Коваленко, С.В.Голобородько. – К.: Генеза, 2010. – 208 с.
5. Карп'юк О.Д. Англійська мова: Підручник для 9-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. – Тернопіль: Видавництво "Астон", 2009. – 240 с.: іл.
6. Ковбасюк Т. М. Поэтапное становление навыка понимания незнакомых производных слов при чтении / Т. М. Ковбасюк, Б. Я. Гнусина // Иностранные языки в школе. – 1975. – № 5. – С. 16.
7. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [Підручник] / Під кер. С. Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземні мови: 2-12 класи, 5-12 класи (2-га іноземна мова). – К.: Перун, 2005. – 208 с.
9. Шапкина А.Н. Обучение учащихся VIII-X классов пониманию неизученных лексических единиц (На материале французского языка) / А. Н. Шапкина, Н. Г. Мокреева // Иностранные языки в школе. – 1984 – № 1. – С. 83.
10. Building English Skills / Ed. by J.Little. – Illinois: McDougal, Littell & Company, 1985. – P. 9.

Отримано 09.09.10

INTERESTING FACTS

The seven most common words in written English are *the, of, and, a, in, to* and *it*. These words make up almost 20% of every text you read, which is astonishing when you consider how many hundreds of thousands of English words are available.